

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
ПРАВА

**«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД
ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»**

Збірник матеріалів Міжнародної науково-
практичної конференції
(м. Одеса, 1 листопада 2024 року)

2024

УДК
341.231.14:355.271(062.552) П68

*Друкується за наказом ректора Національного університету
 «Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
 (наказ № 3177-44 від 08.10.2024 р.)*

Відповідальний редактор – президент Національного університету «Одеська юридична академія», академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України **Ківалов С.В.**
Заступник відповідального редактора – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян М.Р.**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набісвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Гребенюк Дмитро Олегович – PhD, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23. Тел. +38(048)719 8685

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 75-річчю прийняття Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року та Міжнародному дню прав людини. 1 листопада 2024 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2024. 539 с.

© НУ «Одеська юридична академія», 2024

© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

Підгородинська Анастасія Вікторівна
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
Національного університету «Одеська
юридична академія»*

ДО ПИТАННЯ ПРО ГАРАНТІЇ ЗДІЙСНЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Ефективне і повноцінне функціонування інституту адвокатури в державі сприяє її визнанню і подальшому розвитку як правової і демократичної.

Адвокатура, відповідно до норм профільного законодавства, представляє собою недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в установленому Законом України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» порядку [1].

Такий правовий статус вказаного інституту орієнтує законодавчий орган надати належні правові положення і встановити механізм реалізації останніх, щоб гарантувати реальність втілення в життя законодавчих приписів.

«Гарантія» представляє собою поруку в чомусь, забезпечення чого-небудь; умова, що забезпечує успіх чогось [2].

Правові гарантії представляють собою встановлені законом засоби безпосереднього

забезпечення, використання, додержання, виконання і правильного застосування норм права [3]. Вказана категорія широко застосовується в юриспруденції в цілому і залежно від галузевих особливостей може набувати специфічних ознак і мати власну вибудовану систему, передбачену нормами відповідного процесуального закону.

Правові гарантії є ефективними в тому випадку, коли наявні і системно реалізуються з різних боків, тобто законодавчо повинна бути вибудована така система останніх, яка здатна сприяти і захищати здійснення адвокатської діяльності в усіх сферах і від усіх можливих сторонніх посягань.

Статтею 131-2 Конституції України передбачено, що для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура, засади організації і діяльності якої, здійснення адвокатської діяльності визначені законом [4]. Слід звернути увагу на те, що законодавець абсолютно некоректно вніс самоврядівний та самостійний інститут до Розділу VIII «Правосуддя», чим сформував неузгодженість у праворозумінні (в зазначений Розділ Основного закону також попала прокуратура, хоча ст. 124 передбачається, що правосуддя здійснюється виключно судами). Правовий статус вказаних інституцій є абсолютно і кардинально різним, визначається профільними законами, вплив останніх одна на одну не допускається, в іншому випадку не можливо забезпечити реально ефективну діяльність для виконання покладених завдань.

Статтею двадцять третьою Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»

сформовано систему гарантій здійснення адвокатської діяльності, зокрема:

1) забороняються будь-які втручання і перешкоди здійсненню адвокатської діяльності;

2) забороняється вимагати від адвоката, його помічника, стажиста, особи, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також від особи, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю, надання відомостей, що є адвокатською таємницею. З цих питань зазначені особи не можуть бути допитані, крім випадків, якщо особа, яка довірила відповідні відомості, звільнила цих осіб від обов'язку зберігати таємницю в порядку, передбаченому законом;

3) проведення стосовно адвоката оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, що можуть проводитися виключно з дозволу суду, здійснюється на підставі судового рішення, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора, його заступників, прокурора Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя;

4) забороняється проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності;

5) адвокату гарантується рівність прав з іншими учасниками провадження, дотримання засад змагальності і свободи в наданні доказів та доведенні їх переконливості;

6) життя, здоров'я, честь і гідність адвоката та членів його сім'ї, їх майно перебуває під охороною держави, а посягання на них тягнуть

відповідальність, передбачену законом;

7) адвокату гарантується право на забезпечення безпеки під час участі у кримінальному судочинстві в порядку, встановленому законом;

8) забороняється залучати адвоката до конфіденційного співробітництва під час проведення оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, якщо таке співробітництво буде пов'язане або може призвести до розкриття адвокатської таємниці;

9) забороняється втручання у приватне спілкування адвоката з клієнтом;

10) забороняється внесення подання слідчим, прокурором, а також винесення окремої ухвали (постанови) суду щодо правової позиції адвоката у справі;

11) забороняється втручання у правову позицію адвоката;

12) орган або посадові особи, які затримали адвоката або застосували до нього запобіжний захід, зобов'язані негайно повідомити про це відповідну раду адвокатів регіону;

13) повідомлення про підозру адвоката у вчиненні кримінального правопорушення може бути здійснене виключно Генеральним прокурором, його заступником, прокурором Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя;

14) забороняється притягати до кримінальної чи іншої відповідальності адвоката (особу, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю) або погрожувати застосуванням відповідальності у зв'язку із здійсненням ним адвокатської діяльності згідно із законом;

15) не можуть бути підставою для притягнення адвоката до відповідальності його висловлювання у справі, у тому числі ті, що відображають позицію клієнта, заяви у медіа, якщо при цьому не порушуються професійні обов'язки адвоката;

16) забороняється ототожнення адвоката з клієнтом;

17) дисциплінарне провадження стосовно адвоката здійснюється в особливому порядку.

Цією ж статтею передбачено особливості проведення огляду і обшуку житла або іншого володіння адвоката, приміщення, де він здійснює адвокатську діяльність, тимчасового доступу до речей і документів зобов'язує слідчого суддю в своєму рішенні зазначати перелік речей, документів, що планується відшукати, виявити чи вилучити; обов'язок службової особи, яка буде проводити відповідну слідчу дію чи захід забезпечення кримінального провадження, завчасно повідомляти ради адвокатів регіону за місцем проведення такої слідчої дії.

Сфера кримінального провадження є специфічною і детермінує необхідність закріплення в нормах кримінального процесуального законодавства особливих засобів, умов для ефективного виконання процесуальної функції захисту, які проявляються у виді кримінальних процесуальних гарантій (які більшою мірою вже враховані профільним законом, однак закріплені у зв'язку із специфічними правилами участі у кримінальному провадженні захисника).

Кримінальні процесуальні гарантії представляють собою передбачені кримінальним

процесуальним правом способи та засоби забезпечення здійснення правосуддя, захисту прав та законних інтересів особи, що, по суті, включає в себе можливість реалізації прав та обов'язків усіма суб'єктами кримінального провадження для досягнення його мети та ефективного вирішення завдань кримінального провадження [5, с. 59].

Указана категорія в кримінальному процесуальному праві відноситься до доктринальних і включає, зокрема такі гарантії: систему засад кримінального провадження; кримінальну процесуальну форму; процесуальні права і обов'язки суб'єктів кримінального провадження; заходи забезпечення кримінального провадження; судовий контроль; прокурорський нагляд; процесуальний відомчий контроль; необхідність обґрунтування процесуальних рішень; право оскарження процесуальних рішень, дій та бездіяльності органів, які здійснюють кримінальне провадження; юридичну відповідальність тощо [6, с. 18].

Кожна із зазначених кримінальних процесуальних гарантій на певному етапі здійснення кримінального провадження може бути засобом чи (або) способом, запорукою ефективного виконання адвокатської діяльності у виді захисту.

Ситуація в сфері реальної реалізації гарантій прав адвокатів, передбачених міжнародними стандартами і законодавчими актами України, завжди була складною і неоднозначною і продовжує такою залишатися, набуваючи нових форм.

Найпоширенішими порушеннями гарантій прав адвокатів, зокрема, й тих, які здійснюють захист підозрюваних, обвинувачених, є, наприклад,

вилучення технічних засобів (мобільних телефонів, комп'ютерів), які містять інформацію щодо адвокатської таємниці; здійснення обшуків і вилучень майна у помешканні адвокатів без повноважень і дозволів, неповідомлення відповідної ради адвокатів своєчасно про процесуальні дії; вилучення речей, які не належать особисто адвокату; створення перешкод для надання захисту (та інших видів правової допомоги) під час мобілізаційних заходів ТЦК та СП, органів поліції, які фактично виходять за межі повноважень і призводять до грубих порушень закону, прав людини. Зазначені проблеми набули системного й практично неконтрольованого характеру, при цьому військовозобов'язані громадяни є незахищеними і не можуть належним чином скористатися допомогою адвоката, водночас незахищеними в багатьох випадках залишаються й самі адвокати, мають місце грубе втручання в адвокатську діяльність, насильство проти захисників, незаконне позбавлення волі, відібрання особистих речей тощо.

До НААУ постійно надходять численні звернення адвокатів про вищевказані порушення гарантій адвокатської діяльності, що потребує негайної реакції.

Однією з законодавчо передбачених державних гарантій прав осіб є встановлення порядку надання безоплатної правової допомоги (первинної та вторинної), зокрема, й організація здійснення захисту через центи БПД. Моніторинг порушень прав і гарантій дозволяє виявляти, своєчасно реагувати, систематизувати і надавати рекомендації щодо їх усунення. Серед найбільш актуальних

порушень прав і гарантій здійснення адвокатської діяльності у вказаній сфері наступні: затримки в оплаті роботи, виконаної адвокатом; відмова від укладання з адвокатом договорів про надання безоплатної вторинної правничої допомоги; нав'язування стандартів, алгоритмів, форм тощо, розроблених системою БПД; (що набуває форм втручання у правову позицію адвоката); розкриття адвокатської таємниці (наприклад, при розгляді скарг на адвоката і поданні ним звітності); надмірна бюрократизація процесу - вимоги складання документів, що не передбачені законами (наприклад, доповідних записок), що є фактично порушенням незалежності адвокатської діяльності; оцінка якості надання адвокатом правничої допомоги працівниками центрів з надання БПД, а не комісіями, створеними радами регіонів, як це передбачено законом (порушення незалежності адвокатури) [7].

Отже, законодавчі приписи щодо гарантій адвокатської діяльності в цілому і при здійсненні захисту зокрема реалізуються не завжди, з численними порушеннями, порушення, як правило, стосуються авіть держави, яка через систему власних органів, повинна їх забезпечувати.

Джерела:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
2. Словник: портал української мови та культури
URL:<https://slovnyk.ua/index.php?swrd=гарантія>
3. Правові гарантії.
URL:[https://ips.ligazakon.net/document\(TS1531\)](https://ips.ligazakon.net/document(TS1531))
4. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-

ВР URL:[https:// zakon.rada.gov.ua](https://zakon.rada.gov.ua)

5. Кримінальний процес України: підручник/за ред. С.В. Ківалова та М.С. Цуцкірідзе. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023, 1104 с.

6.Лобойко Л.М. Кримінальний процес: підручник: К.: Істина, 2014, 432 с.

7. Звіт НААУ з актуальних питань функціонування системи безоплатної правничої допомоги в Україні за 2023 рік

URL:https://unba.org.ua/assets/unloads/publications/звіт%20БПД_2023_.pdf

Ключові слова: адвокатська діяльність, гарантії адвокатської діяльності, незалежність адвокатури, захист, адвокатська таємниця.

ЗАКАЛЕНКО О.В.

Окремі аспекти права звернення до адміністративного суду в умовах
воєнного стану..... 160

БОДИРЄВ Д.А., ПРИСТИНСЬКИЙ Б.О.

Сучасний досвід організації фізичної підготовки для стрільби з
пістолета слабкою рукою у збройних силах країн НАТО..... 166

ПІДГОРОДИНСЬКА А.В.

До питання про гарантії здійснення адвокатської діяльності в
кримінальному провадженні: сучасний стан і перспективи170

Секція № 3**Міжнародні механізми захисту прав людини****КОНОНЕЦЬ О.М., ТИМОШЕНКО Є.М.**

Міжнародні механізми захисту прав людини 179

КОНОНЕЦЬ О.М., ГЛУШКО К.В.

Механізми захисту прав біженців в період збройних конфліктів186

КОНОНЕЦЬ О.М., КОБЕРНИК Д.Б.

Захист прав людини в Україні під час воєнного стану 192

КОНОНЕЦЬ О.М., ГОНЯНА К.В.

Право на справедливий суд як базова міжнародно-правова гарантія в
процесі здійснення судочинства198

БОРЩЕВСЬКА О.М.

Межі дотримання прав людини щодо видозміни геному людини ... 203

ІВАНОВА Н.Г., БАСЮК В.В.

З Україною Європа змушена реформуватися (за матеріалами
французької газети Le monde)..... 210

МАНУЇЛОВА К.В.

Роль міжнародного кримінального суду у розслідуванні та
притягненні до відповідальності за воєнні злочини214

МІНЧЕНКО Д.А.

Виконання рішень ЄСПЛ у Великій Британії: приклад для України.....
.....219

СМИРНОВ М.І.

Міжнародні механізми захисту прав людини в період збройних
конфліктів (в контексті співробітництва України з Міжнародним
кримінальним судом227

ФЕДОРОВА Т.С., ГАЛІМСЬКА П.В.

Міжнародно-правові стандарти правоохоронної діяльності234

ЩЕРБАК Г.Р., РАШКІВСЬКА М.В.

Міжнародні механізми захисту прав людини238

ЗУБАЙР А.

Діяльність управління ООН з прав людини в сфері менеджменту
міжнародного бізнесу243